

1. BRAND

Corleone, 1943

Een enorme dreun doet de aarde schudden. Daarna alleen maar stenen. Stenen, uiteengereten lichamen en gebroken botten.

Inmiddels leek het verleden tijd dat de duivel zijn machtige trommel had neergezet, dat het gegil, de ontploffingen en de puinhopen van de oorlog de weg van de hemel hadden verlaten. Dat er tenminste van bovenaf geen metaal meer regende. Naarmate de zomer vorderde, stopten ook de bombardementen. En wat was dit dan? Waarom hingen de kruisbeelden nu scheef aan hun spijkers aan de muur?

In de Via Rua del Piano is de hel losgebarsten. Het huis van Giovanni en zijn gezin bestaat niet meer. Een paar mensen staren verschrikt naar de puinhopen en de vlammen en zien daarboven uit de grijze stofwolken.

Alleen de jonge Salvatore staat tussen de puinhopen, hij leeft nog. Ook zijn broer Gaetano leeft. Hij krimpt ineen op de grond, onder het bloed. De andere mannelijke gezinsleden zijn dood.

Tot nu toe leek de hel ver van Corleone verwijderd. Hier werken mensen, ze bidden, stichten een gezin.

Zo stil slaapt dit landelijke gebied dat vreemdelingen, wanneer ze er om een of andere reden terechtkomen, in stilte het terrein betreden, bang dat het plotsklaps ontwaakt, dat de aardplaten

gaan schuiven, dat er, terwijl er een warme, zoetige wind over de velden waait, uit alle hoeken en gaten een spottend hoongelach boven hun hoofden weerklinkt: *Dachten jullie echt, arme sukkel, dat deze grond sliep?*

In deze streken ontwaakt de aarde veel eerder dan de zon. Ze ademt al terwijl het nog donker is. Rekt zich uit, strekt haar ledematen. Het lijkt zelfs of ze gaapt, of haar hete adem lui boven de boomgaarden opstijgt.

Samen met de aarde ontwaken ook de mannen.

Vanochtend, toen de zon net op was, heeft Giovanni zijn drie zoons op de kar gezet. De ezel kwam met tegenzin op gang in de Via Rua del Piano en door het *klak, klak, klak* van zijn hoeven vielen de drie jongens meerdere keren in slaap, terwijl Giovanni de dag al recht in de ogen keek, met de teugels in zijn handen. Gaandeweg liet de kar de lage, grijze bouwsels achter zich en werd het landschap aan beide kanten weids, voorbij de onzichtbare muur rondom Corleone: die van de kerken. San Michele Arcangelo, San Bernardo, San Nicolò; dan San Leoluca, Madonna delle Grazie, Santa Maria Maddalena, Maria Santissima Annunziata, San Giovanni Evangelista en opnieuw San Michele Arcangelo. Als ze met elkaar werden verbonden, zouden ze een ringmuur vormen. Ook binnen het dorp zijn er ‘kerken’. Al is er vaak te weinig ruimte voor fatsoenlijke christenen in de bedsteden van deze oude huisjes die vaak een heel gezin herbergen en ook nog honden, varkens en kippen, er is altijd ruimte voor de heiligen. Ze hangen aan de hoofdeinden, aan de muren, worden weerspiegeld in de wandmeubels en in de ruitjes van de keukenkastjes.

Giovanni heeft drie hectare grond in de contreien van Marabino, Frattina, San Cristoforo en Mazzadiana. Niet veel, maar hij doet het ermee. Alle grond hieromheen behoorde ooit aan bepaalde geslachten wrede baronnen die rondvertelden dat ze tot in Palermo konden komen zonder ooit hun eigendom te verlaten. En dat was ook zo. Het wekt geen verbazing dat het bezit van drie hectare grond en één maaltijd per dag nu als een vermogen wordt gezien, te midden van landerijen met schapen, johannesbroodbo-

men, olijfbomen en een paar wijngaarden – allemaal in het bezit van één enkele landheer, of van een andere vóór hem, en zo terug in de tijd – en dat in een land vol armoedige dagloners en horigen, van opzichters, van honden die andere honden opeten om niet te creperen van de honger.

Op zijn manier is Giovanni een vermogend man. In de plooiën van zijn door de zon verbrande gezicht, levend verbrand gedurende 46 jaar, ligt een zweem van dankbaarheid verscholen. Hij heeft iets bereikt na een leven van krom staan op het land, elke avond deden zijn armen pijn. Zolang hij zich kan herinneren brak hij zijn rug, alle dagen van zijn bestaan; en wanneer hij niet die van zichzelf brak, dan brak hij soms die van een ander: bij de Koninklijke Carabinieri van Corleone stond hij te boek als ‘iemand die schade kan toebrengen aan personen en andermans eigendommen’.

Die ochtend gingen Giovanni en zijn drie zoons Salvatore, Gaetano en Francesco niet op zoek naar andermans eigendommen tussen de rommel. Het waren zagezegd geschenken die uit de hemel waren gevallen. Amerikaanse bommen. IJzer, buskruit, metaal om te gebruiken, te verkopen of te ruilen. Zwermen jachtbommenwerpers ronkten aan de Siciliaanse hemel en legden een nest drakeneieren tussen de modderkluiten. Voor wie ze kan zien, liggen ze nu te schitteren in de zon, half begraven in de aarde.

Toen ze de velden rondom Corleone afstroopten, vonden ze een paar dingen: een bom *made in USA* en een granaat.

Salvatore, roepnaam Totò, is twaalf jaar. Hij is de oudste en meest robuuste, hoewel hij nog geen een meter zestig is. Hij had al zijn kracht nodig om de bom en de granaat op de kar te laden.

‘Rustig! Ruuustig! Anders komt er me toch een knal.’

‘Hier!’ schreeuwde Totò naar Gaetano die op zijn knieën op de laadvloer van de kar zat. ‘Pak aan...’

Gaetano en Francesco stopten de bom en de granaat in een canvas zak, terwijl Giovanni doodsbenuwd toekeek.

‘We vliegen nog allemaal samen de lucht in, kijk uit... Met geknal en vuur vliegen we...’ De granaat rolde uit de zak tot achterin de laadvloer van de kar.

‘Hé.’ Giovanni hield zijn woede in. ‘Kijk nou eens.’ De jongens keken hem doodsbang aan, niet vanwege het gevaar om de lucht in te vliegen, maar vanwege zijn zware, eeltige hand die hen elk moment kon treffen.

‘Het wonder is geschied. We moeten heelhuids thuis zien te komen, opschieten!’

Nadat ze hun lading hadden opgeborgen – de bom en de granaat lagen op een hoopje stro zodat die niet de straat op zouden hobbelen – gingen alle mannelijke gezinsleden op weg naar huis toen het al laat in de middag was. Vanwege de muilezel duurde het een uur voordat ze het gehucht van allemaal grijze boerenhuisjes, bedekt met kapotte dakpannen en vol heiligen, kruisbeelden en nooit verhoorde gebeden, weer in het vizier kregen.

Gaetano keek naar de weg en praatte met zijn vader over een paar voren die morgen moesten worden getrokken op het land in Mazzadiana. Francesco was de enige die op de terugweg een dutje kon doen, met de twee bommen aan zijn voeten. Totò zei geen woord. Hij keek naar de hemel, beet op zijn nagels. Eenmaal in Corleone gaf hij zijn jongste broertje een tik.

Op de hoek van de Via Rua del Piano en de Via Ravenna sprongen ze van de kar, Giovanni spreidde een lap uit op de grond, pakte de bom en legde die erop. Hij wilde hem daar op straat ontmantelen, voor zijn deur.

Hij boog zich over de bom. Twee oude vrouwen die door de Via Ravenna liepen, zagen achter zijn rug een soort torpedo schuilen. Zoals zo vaak was hij druk in de weer, zoals wanneer hij de planken van de kar goedlegde, de schapen melk, tuinbonen plukte. Alleen speelde hij nu met een explosief van zeventig kilo voor het oog van een duizendtal christenmensen die al verscheidene ongelukken hadden gezien. De oudjes keken naar de drie kleine stakers die zittend op een muurtje hun vader zagen zwoegen. Totò antwoordde met een grijns, trots op zijn vader die de dood uitdaagde en zo vakkundig met de bom omging dat hij de verschillende onderdelen eraf haalde en in geld veranderde.

Het kostte Giovanni weinig tijd om de bom te ontmantelen.

Misschien zou hij hem verkopen. Aan wie deed er niet toe. Als diegene maar over de brug kwam met het juiste bedrag, daarna waren het diens zaken. Metaal, onderdelen, buskruit, die Amerikaanse bommen zijn net varkens. Er wordt niets weggegooid. Beter dan truffels en heel wat gemakkelijker te vinden. Maar ze kunnen ontploffen.

Giovanni was best handig met de stalen truffels. In een paar tellen had hij afgerekend met de ontsteking van de neus en van de staart – al had hij geen idee waarvoor ze dienden, hij wist hoe hij ze moest ontzekerden. Nu was de bom onschadelijk.

Maar toen was de granaat er nog. Hij was gebarsten bij de punt en er zat geen buskruit in. Giovanni en de jongens draaiden hem om en om, er zat echt niets in. Hij was leeg. Het ijzer zou hij opnieuw kunnen gebruiken.

Hij was zo ongevaarlijk dat Giovanni tegen de jongens zei dat ze hem mee naar huis moesten nemen, dat huis dat half stal, half kerk was met de beesten die nooit stil waren.

De vrouwelijke gezinsleden waren er niet. Maria Concetta was op pad voor huishoudelijke zaken met haar oudste dochter, Caterina, en met Arcangela, de jongste. Ze liepen langzaam door een van die steegjes van het dorp, Maria Concetta was moe, want ze was in de achtste maand met een buik zo dik als drie watermeloenen. Ze zagen niet dat Giovanni een steen pakte, naar binnen ging en een flink harde klap gaf op de punt van de granaat. Maar de jongens wel. Ze stonden achter hun vader, toen de granaat met een enorme dreun ontplofte en het huis in een vuurzee veranderde.

Totò herkent het lichaam van zijn vader nu niet meer. Zojuist stond die nog op zijn benen, mompelde wat, molenwiekte met zijn sterke armen in de lucht, zijn knobbelige vingers hielden een steen vast, en nu ligt hij her en der in stukken verspreid, op de muren en op de vloer van dat opengebarsten huis. Ook de kleine Francesco komt zo aan zijn einde. Gaetano ligt op de grond, in elkaar gekrompen. De ijzeren scherven zijn in zijn rechterbeen gedrongen en hij is gewond aan gezicht en nek.

Alleen Totò staat nog op zijn benen, zonder een schrammetje, in een hel van vuur en wanhoop. Hij is nu het gezinshoofd: de enige man van het gezin Riina die ongedeerd is gebleven.

De vlammen dansen om hem heen, maar deren hem niet.

Te midden van de mensen die nu op straat samendrommen, huilen en wanhopig brullen, zijn er een paar die het uitschreeuwen vanwege dit wonder.

2. DE SPELBREKER

Palermo, 1982

Moet vandaag écht anders zijn dan gisteren?

Dat denkt de directeur van de Spaarbank, terwijl hij bar Dei Miracoli binnenloopt, precies tegenover de bank, en de eigenaar hem groet met een glimlach en een knikje. Ook de man achter de tapkast groet hem.

‘Directeur.’

Hij zet zijn hoed af, legt die op de tapkast en wacht op zijn gebruikelijke koffie en gebruikelijke brioche die in recordtempo arriveren, samen met een glas mineraalwater. De directeur buigt zijn hoofd en bestudeert ze nauwgezet. Beoordeelt ze.

De koffie kan ermee door. De brioche ook. Als die niet net uit de oven kwam, was het niet veel bijzonders, maar hij is lekker warm, dus is de balans toch positief. Hij is altijd blij met een positieve balans, of die nu van een concurrent is of van hemzelf.

Zodoende heeft de directeur het antwoord op zijn vraag al, terwijl hij een hap neemt van de brioche en de suikerkorreltjes proeft die op zijn tong smelten. Vandaag hoeft helemaal niet anders te zijn dan gisteren.

De directeur zet zijn hoed weer op en gaat de bar uit. Hij loopt het plein over met zijn blik naar beneden, de leren koffer bungelt aan zijn rechterhand.

Eenmaal aan de westkant van het plein, waar het begin twintig-

ste-eeuwse gebouw van de Sicilcassa door de bogengalerij een pretentius tintje krijgt, doet de directeur een spelletje dat hij ongeveer elke ochtend herhaalt. Dat wil zeggen, hij probeert het verschil in centimeters te berekenen tussen de passen die hij vandaag zet om bij de ingang te komen en die hij gisteren zette. Zelfs als hij op een dag de perfectie bereikt door de voetstappen te berekenen die hij de dag tevoren achterliet, zal hij dat nooit weten. Maar het spelletje functioneert voor zover hij weet, zolang alles bij het oude blijft.

Toch is er iets anders vandaag. Als hij binnen is, nog altijd met zijn ogen naar de grond, voelt hij een paar nieuwsgierige blikken op zich gericht. Hij voelt zich bekeken. Een paar meter van zijn kantoor vandaan ziet hij twee mannen in uniform met zijn secretaresse praten. De ene leunt met zijn elleboog op het bureau en lacht naar haar. Maar zodra ze hem zien, verstrakken ze en richten zich op. De andere, de man die niet op het bureau leunde, overhandigt hem zonder iets te zeggen een envelop.

‘Directeur,’ zegt de secretaresse, ‘de agenten zijn gekomen om een...’

‘Verzoek van de rechtbank te brengen,’ vult de kleinste van de twee aan, die nu een andere uitdrukking op zijn gezicht heeft.

De directeur pakt de envelop aan. Hij kijkt beurtelings naar zijn secretaresse en naar de fiscale politie. Hij probeert een vluchtig glimlachje, maar er verschijnt een vreemde grijns.

‘Mag ik weten waar het over gaat?’

‘Eh,’ zegt de vrouw, ‘dat vroeg ik ook, maar...’

‘Niets, directeur. Het is een brief van het Bureau Onderzoek.’

‘O, oké, en waar gaat het over?’ vraagt hij opnieuw. Maar hij weet al precies waar het over gaat. Hij wist dat die brief vroeg of laat zou komen, in hem leefde een zwakke – maar niet te verwaarlozen – hoop dat het niet zou gebeuren. Nu is die hoop de bodem ingeslagen.

‘U moet hem lezen, directeur. Wij komen hem alleen maar afgeven. Wilt u hier uw handtekening zetten, alstublieft.’

De directeur tekent. De twee agenten van de fiscale politie die

allebei een lopende rekening hebben bij de Sicilcassa schudden hem de hand en doen alsof ze hun pet afnemen, daarna verdwijnen ze door de gang. Het geluid van hun schoenen weerkaatst tegen de twee muren, terwijl de directeur en de secretaresse elkaar onzeker aankijken.

Eenmaal in zijn kantoor zet de directeur zijn hoed af en hangt die aan de kapstok achter de deur. Hij gaat aan zijn bureau zitten en opent de envelop met een briefopener. Hij bekijkt het opgevouwen papier aandachtig, laat het als een pokerspeler van de ene hand in de andere gaan. Flirt ermee, probeert het te liefkozen met lichte tikjes van zijn vingers, ervan doordrongen dat dit papier de toekomst van deze hand zal bepalen en misschien wel van de handen die erna komen.

Zijn handen trillen lichtjes.

Eindelijk komt hij tot een besluit.

De inhoud van de brief is erg beknopt. Desondanks neemt hij een paar minuten om hem te lezen en te herlezen. Op een bepaalde manier is het een geruststelling dat het ook hem is overkomen. Mensen zeggen dat de dreiging veel zwaarder weegt dan de uitvoering ervan. Vanaf dat moment bestaat de dreiging niet meer, alleen het probleem bestaat.

Het Bureau Onderzoek, onderdeel van de Rechtbank van Palermo, verzoekt ten bate van een lopend onderzoek binnen de kortst mogelijke tijd alle afzonderlijke buitenlandse valutawissels die door het kredietinstituut, waarvan u directeur bent, vanaf januari 1975 tot heden zijn verwerkt, te overhandigen aan ondergetekende, onderzoeksrechter Giovanni Falcone.

De directeur legt de brief op de stevige, mahoniehouten tafel en draait zich om naar het raam. Ook vandaag verlicht de ochtendzon het ruime vertrek dat uitziet op het plein. Hij neemt de hoorn van de telefoon rechts van hem op – links staat een andere – en drukt op een knop.

‘Bel de directeur van de Banco di Sicilia.’

Hij staart een paar minuten voor zich uit en wrijft over zijn kin, dan rinkelt de telefoon. Zijn secretaresse verbindt hem door met zijn collega.

‘Ik heb er ook een gekregen.’

‘Welkom bij de club,’ zegt de ander.

Zonder iets te zeggen legt hij de hoorn op de haak en kijkt weer voor zich uit. Meer dan een kwartier blijft hij zo in zijn eentje zitten. Niemand komt de kamer binnen, de bankmedewerkers weten dat ze hem zo vroeg in de morgen niet mogen storen, behalve voor uiterst dringende kwesties, omdat hij dan de kranten doorneemt.

Dan, als hij het gevoel heeft dat hij de zaak minstens een paar uur kan laten rusten, gaat de telefoon.

‘De directeur van de Cassa Rurale e Artigiana vraagt...’

‘Goed, geef hem maar.’

‘Heb jij er ook een gekregen?’ vraagt hij onmiddellijk. Ja, hij ook. Het lijkt erop dat het Parket in Palermo nog een stel brieven heeft verstuurd. Nu zou de lijst met banken compleet moeten zijn. Zijn collega klinkt net zo nerveus als hijzelf, lang niet zo ontspannen als op donderdagavond, wanneer ze elkaar treffen voor een spelletje kaart.

Tot zijn spijt lijkt vandaag toch een andere dag te zijn dan gisteren.

De volgende morgen heerst er een ongewone drukte voor het Teringpaleis. Een algemeen minachtende benaming voor rechtbanken in Italië. Des te meer voor die in Palermo, een bouwwerk van marmer en beton met zijn sobere gevel, kale interieur en reusachtige pilaren. Als je erbij stilstaat dat niemand ooit blij is om voor de rechter te komen, is de bijnaam meer dan verdiend.

De drukte is niet zozeer ongewoon vanwege de kleding van de bezoekers, die is uiteindelijk niet anders dan anders – donker pak, das, soms een koffertje – maar vanwege hun gezicht, want het zijn niet de gebruikelijke advocaten, rechters, griffiers en secretaresses.

Er staan een paar poenerige auto’s voor de ingang van de rechtbank. De chauffeurs wachten, leunend tegen hun auto’s tot de zakenmensen terugkomen die door hen zijn gebracht.

Plotseling een smak, gevolgd door gemopper, wat de aandacht van voorbijgangers trekt. Een groep chauffeurs staat rondom een auto met zwarte ramen en gebruikt de motorkap als speeltafel.

Een van hen gooid net een stel azen neer, tot grote ontevredenheid van zijn collega’s.

Het duurt nog wel even voordat de mannen terugkomen die door hen zijn gebracht. De chauffeurs hebben geen idee wat er aan de hand is en hoelang het gaat duren, maar het voorspelt weinig goeds dat ze daar met zijn allen zijn. Of tenminste niet iets wat snel voorbij is.

Het merendeel van hun bazen is bankdirecteur, maar er zijn ook een paar min of meer bekende lokale politici. Afgezien van de regelmatige bezoekers van de rechtbank, zou niemand het verschil opmerken als hij ze door de gangen ziet wandelen.

Binnen veroorzaakt een afwijking van de dagelijkse routine een ingetogen hectiek in het gebouw. Meestal haasten jongeren zich van het ene kantoor naar het andere, terwijl ouderen vrijwel niet in beweging zijn te krijgen. Maar vandaag hebben alle haastige mensen grijs haar. En het zijn juist geen rechters. Noch advocaten.

‘Als u geen uitnodiging hebt, kan meneer u niet ontvangen,’ zegt een secretaresse tegen een man in driedelig pak die tot in het gebouw wordt vergezeld door iemand die waarschijnlijk zijn chauffeur is, of misschien zijn assistent, en die inderdaad achter hem staat en zijn koffertje vasthoudt.

‘Welzeker heb ik een uitnodiging. Ik heb de brief van Falcone gekregen, als dat geen uitnodiging is...’

‘Dat is geen uitnodiging, maar een formeel verzoek. Als u meneer Falcone wilt spreken, moet u een verzoek indienen voor een...’

‘Ik dien helemaal geen verzoek in. Geeft u alstublieft door aan edelachtbare Pizzillo die tot het tegendeel is bewezen de baas is van deze... plek, dat ik hier ben en dat ik hem wil zien. Neemt u